Саборност 15 (2021) 103–125

УДК 271.222(497.11)-523.4/.6"14"
911.3:94(497.11)"14"
271.222(497.11)-773"14"
DOI: 10.5937/sabornost2115103A
Оригинални научни рад

Живојин Андрејић*
Центар за митолошке студије Србије, Рача

Средњовековне цркве и манастири епископије Браничево у првој половини XV века

Abstract: На основу српских средњовековних извора и раних турских катастарских пописа у раду се врши реконструкција опсега српске средњовековне епископије Браничево и њеног шематизма у првој половини XV века: броја манастира, протопопата и мирских цркава.

Key words: Средњовековна Србија, Епископија Браничево, земља Браничево, Српска деспотовина, жупе, протопопати, манастири, мирске цркве.

Средњовековни утврђени град Браничево је седиште истоимене српске земље, епископије и жупе. Територија једне земље у оквиру српске средњовековне државе се, углавном, преклапала са територијалном јурисдикцијом епископије. Земљу је чинило више жупа, основних управних јединица. Жупе су биле на простору развођа истоимене реке и чиниле су је у зависности од величине речног слива бројна села. „Не зна се у појединостима организација парохија /инорија/. Положај парохијског свештенства није био свугде једнак. Једни беху баштиници своје сопствене слободне или стаса“. (Јиречек, II, 1978, стр. 66) Свештеници и њихова имања сносили су све прописане терете и порезе према владару и епископу. И после пада под турску власт овакав статус ће свештеници имати и даље.

Што се тиче шематизма једне средњовековне епископије нема података. Нема сумње, да је црква једног већег села са неколико суседних чинило парохију — инорију. Све до XIV века инорија је назив и за епископију али се овај назив губи и једино се тако називају територије једне сеоске цркве. Према *Законику цара Душана*, попови који служе у својим сеоским црквама имају баштине — поседе, а уколико их немају даване су им три њиве. Поп баштиник је био слободан а онај који је добијао земљу био је завистан од

* mitcentar@mts.rs

свог господара. Од поповске баштине је узиман доходак црквени. (Бубало, 2010, стр. 160, 162, 172) Шематизам Српске цркве је имао свештене чинове према византијском систему. Између епископа и свештеника није било посредника. Поп је био у обавези да најмање три пута оде епископу и достави црквени приход. Постојао је чин протопоп који је од стране епископије, према *Законику цара Душана*, постављан у свим трговима и градовима, (Исто, стр. 151) као архијерејски намесник са посебним овлашћењима, да врше мисионарску дужност без права надзора парохијских свештеника. Уочава се градација сеоског свештенства које се дели на обичног сеоског презвитера и првог међу сеоским презвитерима — протопопови. (Милаш, 2004, стр. 423–424; Јањић, 2020, стр. 72) Постојали су и окружни презвитери у својству старца — старешине. Организација парохија није била позната у појединостима а положај парохијског свештенства није био свуда једнак. (Јиречек, Радоњић, 1978, стр. 66) Међутим, у српској средњовековној држави није познато црквено устројство унутар епископија према жупама.[1] На основу реконструкције жупског система земљи Браничево су припадале следеће жупе: Браничево, Млава, Вителница, Омољ, Пек, Звизд, Ресава и Раваница.[2]

Словени су своје прво утврђење у земљи Браничево изградили на простору рановизантијског Виминацијума, који је био обновљен у VI веку у време цара Јустинијана. Сматра се да је то било тек у IX–X веку. Када византијски историчар Скилица говори о устанку Петра Дељана /1041./ помиње град Мораву као значајну пограничну тврђаву према Угарској. На црквеном сабору у Цариграду, 879–880. године, међу епископима се помиње и Агатон, епископ Мораве за кога се претпоставља да столује у граду Морава за који се сматра да је на месту некадашњег римског муниципиума Маргум,[3] на ушћу Велике Мораве у Дунав. Моравски епископ се помиње на једанаестом месту у списку балканских епископа у XI веку.

Врло старо и значајно утврђење и град је Браничево[4] у који је прешла епископска столица Мораве а које се налазило на узвишењу Браничевац крај Млаве, у близини њеног ушћа у Дунав и великог царског римског града

[1] Према жупском устројству Католичка црква у Хрвата је формирала црквене жупаније. Исти је случај и са Угарском, која је усвојила словенски жупски систем.

[2] Помињу се у изворима и општине али се оне не везују за организацију цркве већ у смислу породичне задруге. Раваници су у Смедереву и код Крушевца приложени: „Људина Богосав с општином и с баштином“ и „у Спизлех Огњан с Брајком сином с општином и с баштином“. (Шкриванић, 1970, стр. 252)

[3] Назив овог римског муниципиума је Margum Fl. /Flumen/ што би у преводу значило град на реки Маргум. Тако је забележен на Пејтингеровој карти. (Шкриванић, 1974, стр. 44.) Сматра се да је то град на десној обали Велике Мораве при ушћу у Дунав, западно од данашњег села Дубравице.

[4] Данашње место Браничево на реки Пек, јужно од Великог Градишта, у некадашњој жупи Пек, као што је то случај и са именима вароши Кучево и Петровац у Браничеву, новијег је датума.

Виминацијума. (Поповић, Иванишевић, 1988, стр. 125–128) Град Браничево се први пут помиње 1020. године када је при његовој цркви било седиште истоимене епископије. Када је византијски цар Василије II уништио Бугарску, 1018. године, извршио је устројство тема и епископија кроз законске повеље које је објавио 1020. године. У оквиру Охридске архиепископије се на једанаестом месту помиње Браничевска епархија са следећим важнијим местима у којима су и одређене цркве: Браничево, Морависк, Сфентеремон, Гронша, Дивисиск, Истагланга и Бродариск са петнаест клирика и четрдесет меропха. (Новаковић, 1908, стр. 37)

Браничево је било у власти Бугарске а потом Угарске. Из града Мораве и Браничева је Петар Дељан покренуо устанак, 1040. године. У време трећег крсташког рата, 1189. године, на пољу крај града је логоровао са војском Фридрих Барбароса а градом је командовао византијски дукс. Град је у састав Србије и Сремске земље краља Драгутина ушао 1291. године, а после његове смрти, 1316. године, Браничево је трајно у власти краља Милутина. (Динић, 1978, стр. 90–92) Од времена цара Душана, Моравицама, Браничевом и Кучевом владали су Растислалићи.

Око 1361. године господар Браничева је Радич Бранковић, син Бранка Растислалића. Растислалиће и њихове земље је кнез Лазар потчинио, око 1379–1380. године. „Расипа кнез Лазар Радича Бранковића у Браничеву". (Динић, 1953, стр. 139–144) Једно народно предање оснивање манастира Витовнице доводи у везу са краљем Милутином, (Кнежевић, 1997, стр. 47–50) а друго да је цркву саградио Вук Бранковић, зет кнеза Лазара. (Каниц, 1985, стр. 222) Међутим, цркву у жупи Витовница и истоименом месту саградио је Вук Бранковић Растислалић. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 224) У близини Куле налази се манастир Брадача посвећен Благовештењу који се, такође, доводи у везу са Вуком Бранковићем али и са Павлом Радичем. (Обрадовић, 2003, стр. 229–230; Митошевић, 1991, стр. 105; Обрадовић, 2003, стр. 247, 248)

Повељом Раваници, 1379–1381. године, кнез Лазар је овом манастиру подредио у Браничеву села: Г. Живица, Д. Живица, Јаблани, Суботица са тргом, Вучидол, Дабар /нестало, између Костолца, Петке и Кленовика/, Рукомије, Маковци и Летниковци.[5] (Шкриванић, 1970, стр. 245–247; Цуњак, Вукашиновић, 1995, стр. 13–14) У *Раваничкој повељи* се помиње и трг Суботица. Овај трг је био на ушћу Мораве у Дунав, у атару данашњег села Дубравице. У турском попису из 1467. године у нахији Лучици је пописан само као село Суботица али се наводи и њено друго име Костадин. (Stojaković, 1987, стр. 73–74) Кнез Лазар је подредио у Браничеву Кисиљево са тргом, Поповци, Марјани и Дрмно метоху манастира Тисмени и Водица

[5] Село Рукомија не постоји а налазило се у потесу Селиште код данашњег манастира Рукомије. Интересантно је да се помиње и село Рукомија код Скопља а припадало је манастиру Матејч. (Ј. Трифуноски, *Скопско Поље*, Београд 1955, стр. 426.)

у данашњој Румунији. (Новаковић, 1912, стр. 753) Монах Доротеј, бивши деспот Иваниш је даровао манастиру Дренчи своја села Г. и Д. Хмељаци. (Исто, стр. 764) У повељи манастира Дренча, 1382. године, помиње се трг Кула на реци Вителници у Браничеву. (Исто, стр. 764) Манастиру Ждрелу — Горњаку је кнез Лазар дао села Новац, Костолац, Бискупље и Трстеник. (Исто, стр. 771) Великом челнику Радичу Поступовићу су у жупи Браничево припадала, 1428–1429. године, села: Тополовник, Купљеново, Оклопци, Раоница, Пешчаница, Тупшинци, Друга Пешчаница, Репехе, Курјаче и Душник. (Шкриванић, 1973, стр. 127)

После реформе у првој половини XV века под управом града Браничева формирана је истоимена власт. Када је деспот Ђурђе предао Браничево Турцима, 1437. године, он је од стране Дубровчана описан као „веома богата варош". Јанко Хуњади је својом дипломом, од 28. 12. 1448. године, дао Ђурђу Мрњавчевићу варош и град Браничево. (Fejer, 1844, стр. 134–136) Град и тврђава Браничево су разорени 1458. године тако да се у првом турском попису његово подграђе бележи као село. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 75–77)

За многе цркве у Млави и Ресави народно предање тврди да их је градио Вук Бранковић. Оснивање манастира Витовнице доводи се у везу према једном предању са краљем Милутином, (Кнежевић, 1997, стр. 47–50) а друго тврди да је цркву саградио Вук Бранковић, зет кнеза Лазара. (Каниц, 1985, стр. 222) Међутим, цркву у жупи Витовница и истоименом месту саградио је Вук Бранковић Растислалић. У близини Куле налази се манастир Брадача посвећен Благовештењу који се, такође, доводи у везу са Вуком Бранковићем, али и са Павлом Радичем. (Обрадовић, 2003, стр. 229–300; Митошевић, 1991, стр. 105) Павле Радич није документован у историјским изворима и по свему судећи у питању је син Радича Бранковића. По народном предању, за Павла Радича се везује и оснивање манастира Заова, Рукумије и Сестрољина. Догађаји за градњу ових манастира су у вези са кнезом Лазаром и легендом о смрти Павлове сестре Јелице, око 1385. године. Павле Радич је владао овим пределима као „кнез Стига". Постоји тврдња да је двор Павла Радича био у Заови и да су Павле и његов брат /Радул/ били вазали кнеза Лазара. (Митошевић, 1991, стр. 105; Обрадовић, 2003, стр. 247–248)

Свакако не случајно, у Миливи крај данашњег Деспотовца је боравио кнез Лазар, 1380–1381. године, о чему сведочи његова повеља. У Миливи, код града Ресаве, кнез Лазар је издао повељу манастиру Пантелејмону на Атосу. (Младеновић, 2003, стр. 163–170, 291–293) О. Д. Пирх је записао да је у селу Миливи било седиште Вука Бранковића и да је видео рушевине његове цркве и његовог двора. (Мијатовић, 1930, стр. 219; Ветнић, 2002, стр. 239–240) У селу постоје три развалине за које предање тврди да су старе цркве. Један део села се зове Прњавор (Зиројевић, 1984, стр. 148) што јасно

говори да је ово био метох неког већег манастира. Откопани су остаци цркве Св. Николе код пећине и врела реке Миливе. И за цркву-манастира у селу Суботици код Свилајнца се тврди да је њен ктитор Вук Бранковић, „зет кнеза Лазара", али у питању је Вук Бранковић Растислалић, господар Браничева кога је „расуо" кнез. Боравак кнеза Лазара у Миливи опомиње на значај овог места и у претходном времену и индиректно сведочи о постојању двора. Заправо, Милива са двором Вука Бранковића Растислалића је после његовог расапа прешла у посед неког значајног властелина.

Непосредно уз манастир Манасију, у селу Буковцу се налазе развалине цркве Св. Јована Златоустог за који се у народу мисли да је подигнута од стране Вука Бранковића. (Мијатовић, 1930, стр. 190) И у селу Гложану, у пределу Добршево крај реке Мораве, остаци старе цркве се доводе у везу са Вуковим ктиторством. (Исто, стр. 198) У Суботици, у потесу Бранковац, налазили су се остаци велике цркве коју је, такође, градио Вук Бранковић. (Исто, стр. 233) Народно памћење је погрешно јер је неоправдано једначило Вука Бранковића, господара Косова и Вука Бранковића Растислалића, господара Браничева и Кучева. Дуго је требало да се докаже да тврдња народне епике, да је Вук Бранковић издао кнеза Лазара у бој на Косову, није тачна. Имајући у виду мешање Вука Бранковог Растислалића и кнежевог зета Вука Бранковића у вези градње цркава у Браничеву, а све у вези сукоба са кнезом Лазаром, разуме се да је „издаја" Вука Бранковића Растислалића приписана овом другом. (Андрејић, 2012б, стр. 207–208) О неком преузимању права Растислалића од стране кнеза Лазара може да сведочи и недовољно јасно тумачење записа о манастиру Раваници у турском попису, из 1476. године, а које иде у правцу разоткривања истих заблуда: „Манастир Раваница, у њему почивају Лазаревићи и Вуковићи". (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 224) Вуковићи могу бити само Вук Бранковић Растислалић и његови потомци /Радич Бранковић Вуковић и други/.

После заузимања земље Браничево извршено је успостављање турске административне организације. Некадашње жупе: Браничево, Млава, Вителница, Пек, Звизд, Омољ, Ресава и Раваница постајале су нахије а потом је извршен детаљан попис ове области, 1467. године. (Stojaković, 1987, стр. 59–250, 266–269) Међутим, из неких разлога је дошло до промена седишта и промене имена жупе Браничево. Средиште жупе је постао трг Лучица код Пожаревца и према њему је и именована нахија. Имајући у виду да је попис извршен само после 8 година од пада српске деспотовине нема сумње да је одражавао и стање пре 1459. године и да се на основу њега може извршити обим жупе Браничево, број села, тргова, манастира и цркава. Пошто цркве нису имале приходе попут манастира оне се у селима нису пописивале већ попови који су били у обавези да дају порез. На основу пописа попова дознајемо у којим селима су постојале цркве а пошто су турске власти забраниле изградњу нових цркава после 1459. године то нам јасно даје до

знања да су оне постојале и у време Српске деспотовине. Такође, пуста села — мезре у попису из 1467. године упућују да су она постојала али да су запустела у ратном периоду пред пад Српске деспотовине, 1459. године.

Српске средњовековне повеље и писма прворазредни су извори за историју овог периода. Недовољно искоришћени за историју српске средњовековне државе и цркве представљају рани турски пореске пописи села и становништва а који су сачињени врло брзо по заузимању српске Деспотовине.

Жупа Браничево — Нахија Лучица

У нахији Лучица, некадашњој жупи Браничево, (Андрејић, 2012а, стр. 115–117; Андрејић, 2015, стр. 122–126; Андрејић, 2016б, стр. 125–126) пописана су следећа села која имају свештенике као пореске обавезнике:

Село **Лучица** је средиште истоимене турске нахије. У њој је недељни трг и кнез Добривоје. Лучица са 93 куће је за то време велико село. Има попове Оливера и Кузму. Поп Оливер има сина Радивоја. (Stojaković, 1987, стр. 59) Присуство два попа у Лучици упућује на постојање две цркве, једне тршке и једне сеоске.

Село **Пенкеле** са 26 кућа има *попа Ђурку*. (Исто, стр. 64) Село под овим именом је данас непознато и не може му се одредити локација.

Прибишница има 31 кућу и неименованог *попа* који је син Ивка. (Исто, стр. 65) И ово село је непознато.

Салаковац броји 56 кућа а има *попа Степана*. (Исто, стр. 66)

Село **Семихово** је са 39 кућа, данас непознато, а у њему живи кнез Радохна и *попови Костадин и Радослав*. Један од попова има брата Пејка и зета Радована (Исто, стр. 69) што упућује да има кћер.

Село **Пожаревац** је подељено и дато двојици тимарника. Један део села са 48 кућа има *свештеника Петрија* а његов брат је Нико. (Исто, стр. 70) Други део броји 42 куће и има *попа Иванка*. (Исто, стр. 133–134) Дакле, Пожаревац је велико место са две махале и у свакој има по једну цркву.

Добрујевица је непознато село, ако није у питању данашња **Дубравица**, које има 26 кућа. Неименовани сеоски *поп* је син извесног Вучихне. Пописан је и Степан, син попадијин. (Исто, стр. 73)

Данас је непознато и село **Суботица** које има и друго име **Костадин**. Претпоставља се да је било код ушћа Мораве у Дунав и да је било трг. Има 39.кућа и *попа Каина* чији је син Станиша. (Исто, стр. 74)

Село **Петка** има 64 куће и *попа Брајан* са сином Радована. (Исто, стр. 75) Постоји могућност да име села упућује да је његова црква била посвећена Св. Петки.

У селу **Кличевац** је пописан Владислав, *попов син* а из неког разлога није пописан његов отац. Село има 14 куће. (Исто, стр. 76) Могуће да је поп умро али по свему је село имало цркву.

Непознато је и село **Кленчика** са 57 кућа и *попом Вукашином*. Вукашин има брата Бојy и сина Радича. (Исто, стр. 77)

Село **Затон** /данашње Затоње/ има 26 кућа али се у њему не помиње експлицитно поп већ Јован, *син попа*. (Исто, стр. 78)

У село **Тополовник** су дошле из Угарске три особе, од којих и *поп Филип*, и које су постале муселими — тимарници. Село има недељни трг а у њему живи и кнез Вукашин. (Исто, стр. 79)

Село **Браничево** са 66 кућа има неименованог *попа* који је син Радоње Рашића. Радоњин син је и Влад, брат попа. (Исто, стр. 79–80) Браничево је некадашње жупско средиште са великим утврђењем и епископалном црквом. Тврђава Браничево је разорена а помен свештеника упућује да је црква преживела.

Суседно село **Костолац** има *попа Јована* и 64 куће. (Исто, стр. 81)

Село **Кисиљево** са 80 кућа има неименованог *попа*, сина Тихоњиног. (Исто, стр. 83)

Храм /данашњи Рам/ броји 56, кућа и има *Радована калуђера* са синовима Ившом и Степаном (Исто, стр. 84–85);

Доње Црниће је 79 кућа, кнезом Ившом, *попом Радославом* и *калуђером Симоном*. (Исто, стр. 98)

Горње Црниће има 30 кућа са *попом* Јованом и Радохном, сином калуђера. (Исто, стр. 100)

У селу **Трњани**, са 36 кућа, не помиње се поп већ Јован, *син попа* /поп би могао бити Михајло Угрин. (Исто, стр. 105)

И у селу **Рукомије**, које има 22 куће, се не помиње поп већ *поповски син* Никола. (Исто, стр. 106) Свакако се треба прихватити да постоји и поп али није уписан јер је из неког разлога ослобођен пореза.

Данас непознато село **Таперде** има 27 кућа, *попа Добринка* и *калуђера Вишка*. (Исто, стр. 107)

Остаје непознато и село **Покојце** са *калуђером Јованом*. Уз њега је пописан манастир **Заова**. (Исто, стр. 108) Манастир Заова постоји и данас и у његовој близини је било Покојце.

И село **Јеродим** је непознато. Село има 10 кућа са *попом Јованом* и Радичем, сином калуђера. (Исто, стр. 126)

Село **Бискупац** — данашње Бискупље — има 29 кућа и *попа Радоја*. Занимљиво је да су пописани попадијини синови Јован и Радохна, као и Јованова браћа Радован и Лазар. (Исто, стр. 134) Произилази да је попадија имала претходно неки брак.

Село **Маковци** — данашњи потес села Забела — броји 36 кућа. Има *попа Новака*, Ружиног сина. Поп — калуђер Новак има сина Богдана. (Исто, стр. 135)

Са 28 кућа село **Новац** има *попа Стефана*. (Исто, стр. 138)

Данас непознато село **Коштница** је са 14 кућа али има *попа Пајашу*. Поп има синове Радована и Степана и зета Момчила. (Исто, стр. 143)

И **Доње Брестје** је непознато село а налазило се код ушћа потока у реку Могилу. Има *попа Радивоја* и 21 кућу. (Исто, стр. 149)

Пописано је село **Могила** са 27 кућа у коме живи Радослав, *син калуђера*. (Исто, стр. 151)

Доња Живица има 25 кућа, кнеза Радивоја и *попа Радослава*. (Исто, стр. 158)

Смољинац са 18 кућа има *попа Јакова*. (Исто, стр. 162)

Село **Батуша** броји 37 кућа и у њему живи *поп Војин* са синовима: Радованом, Јаковом и Вулетом. (Исто, стр. 165)

Село **Курјаче** чини 21 кућа. Има кнеза Божидара и Радича, *сина попа* /Богдана ?/ (Исто, стр. 174)

Непознато село **Марјани** са 18 кућа има *попа Ђурку*. (Исто, стр. 180)

Село **Света Гора** (Исто, стр. 195) нема свештеника али је занимљиво његово име које упућује да је у њему постојала нека важна богомоља.

И **Тешиково** је данас непознато село. Имало је само 6 кућа али у њему живи и *поп Стефан*. (Исто, стр. 195)

Село **Брадачица** — данас Брадарац — има само 2 куће али је уз њега манастир **Гориље**. (Исто, стр. 210)

Горње Брестје је непознато данас. Има 28 кућа али се експлицитно не помиње свештеник овог села већ је пописан Петар, *син попа*. (Исто, стр. 224)

Село **Пољедруж** има 15 кућа и *попа Дамјана*. Данас је непознато по овим именом. (Исто, стр. 244)

И **Горња Сена** је данас непознато село. Има 21 кућу и *попа Дабижива*. (Исто, стр. 250)

Дакле, у нахији Лучици постоје: 4 трга (Лучица, Суботица, Тополовник и Старци), 92 села, 24 мезре; 5 манастира: /Заова, Гориље — Брадача, Мирљево, Златарић и Храм?/ и 42 црквe. Сва ова села, цркве и манастири су постојали и пре 1459. године. Произилази да је скоро свако друго село у жупи Браничево имало цркву.

Жупа — Нахија Пек

У првим турским пописима 1467. године помиње се нахија Пек, некада истоимена жупа (Андрејић, 2014а, стр. 102–112; Андрејић, 2016б, стр.

133–135) која захвата просторе у доњем и средњем току истоимене реке. (Stojaković, 1987, стр. 10) И после само девет година од пада под турску власт, 1467. године, Пек захвата значајан простор у средњем и доњем току истоимене реке, а уз то је добро насељен. Реч је о некадашњој српској жупи Пек.

Према попису из 1467. село **Трстеник** /непознато/ има 51 кућу а у њему живе *поп Раденко*, Степан *син попа* /Раденка?/ и *поп Ковач*. (Stojaković, 1987, стр. 37–38) Имајући у виду присуство два попа и једног поповског сина може се претпоставити постојање једне, ако не, и две цркве у Трстенику. Трстеник у Пеку се меша са истоименим селом у нахији Лучица. Ово село се налази јужно од Великог Градишта.

Село **Худојевац** има 27 кућа и *попа Дамјана* који има сина Пајка, (Stojaković, 1987, стр. 38–39) а то значи да и њему постоји црква. Десет година касније има 39 кућа. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 101)

Село **Клење** /данас постоји/ има 54 куће. У селу је пописан неименовани *поп* син Радича, (Stojaković, 1987, стр. 39–40) који може бити унук Ђурка /Радич, син Ђурка/ и поповски синови Миливоје и Радохна. И Радоје је поповски син али тако пописан да произилази да није син неименованог попа.

Храбровац /данас Раброво/ 34 куће. У селу живе *поп Угљешаља* и његов брат Радивој, као и кнез Ђорђе и његов брат Јован. (Исто, стр. 41) Ђорђе је по свему кнез влаха — сточара Пека и Звизда. Очигледно, Храбровац има цркву.

Село **Триброд** /данас Триброде/ на реки Пек има 36 кућа. У селу постоји *поп Радош*, његов брат Јован и Вук, син попа Радоша. (Исто, 1987, стр. 57–58) Значи, и у Триброду постоји црква. Индикативно је и само име села Три-брод. То нас упућује да су се на овом месту налазили погодни прелази — бродови, можда и мостови, преко реке Пек.

Смркове /данас Смреково поред Дунава/ има 20 кућа. У селу живи кнез Вукашин и његова браћа Баја и Смољан, као и *синови неименованог попа*: Радохна, Јован и Рувила /Рувим/. Радохнин син је Радич. (Исто, стр. 58–59) По свему судећи, и село Смркове има цркву. Кнез Вукашин би могао бити рајински кнез Пека и Звизда.

Село **Устје** /данас Усје/ има 35 кућа, а његови становници чувају стражу на обали Дунава. (Исто, стр. 82) И у Устју постоји црква пошто је пописан *поп Балша* са синовима Богданом, Мартином и Николом. У селу живи и кнез Петар.

Пожежена има 50 кућа, кнеза Рашатина и *попа Стојана*. (Исто, стр. 85–86)

Село **Средње** /Средњево/ има 13 кућа а у њему живи *калуђер* са синовима Богданом и Ђурађом. (Исто, стр. 140) Присуство калуђера — попа сведочи о постојању служеће цркве и у овом селу.

Кумани је село са 24 куће и *попом Брајком*. (Исто, стр. 171)

Село **Стене** /непознато/ припада тимару Бајича са 9 кућа, а у њему живи Вучко, *син попа*, и кнез Лебоје. (Исто, стр. 181) Отац Вучков, непописани поп, вероватно припада манастиру Мирљево. Претпоставља се да би могло бити село Сена на Пеку.

Крушевица са 12 кућа припада тимару Димитрија, сина Божановог а њему живи и Ољак, *попов син*. (Исто, стр. 185–186)

Врзијевци има 13 кућа и *попа Бранка* са три сина: Милко, Остоја и Матеј. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 108)

Кусић има 9 кућа и у њему живи и *попов син* Добрина. (Исто, стр. 205)

Војнучко село Степинце има *попа Радована*. (Исто, стр. 282–283)

Голубац се у изворима помиње од 1335. године. Тврђаву Голубац, као жупско средиште, његов војвода Јеремија, 1428. године, а потом кефалија, вероватно, Дабижив са сином Димитријем, коначно је предао Турцима, 1458. године, и зато је поштеђен са његовим поданицима. Међу њима су занимљиви синови попова: Лазар, Дапча и Јаков. (Исто, стр. 254–255) Уз тврђаву Голубац је била махала Манастир. У **манастиру Ваведење** „приблиз града Голупца“ борави инок Радослав, 1426. године. У цркви Ваведење је, по свему, сахрањен витез Завиша Црни, 1428. године. (Миљковић–Бојанић, 2004, стр. 205; Зиројевић, 1984, стр. 84)

У српској средњовековној жупи Пек су постојала 63 села, један манастир и 15 сеоских цркава. (Андрејић, 2014а, стр. 109)

Жупа — Нахија Звизд

Сматра се да је у средњем току реке Пек невелика турска нахија Звижд, пређашња истоимена жупа. (Андрејић, 2014а, стр. 112–116; Андрејић, 2016б, стр. 135–136) И да она не захвата горњи ток до ушћа речице Липе. Само девет година после пада Звижда под турску власт, у турском попису из 1467. године, види се да је ова бивша жупа слабо насељена. Пописано је само 8 села чији је број становника процењен „између 550 и 650“. (Stojaković, стр. 20, 12)

Само село **Крушевица /данашње Кучево/** са 27 кућа има *попа Јована*. (Исто, стр. 87–88)

Тек саграђени манастир Далша је срушен 1428. године.

Слаба насељеност Звижда после 1458. године као ни постојање ни једне мезре опомињу да је ова област страдала много раније.

Жупа — Нахија Омољ

У првом турском попису земље Браничево сачињеног само 11 година после пада града Хомоља и само 8 година после пада Деспотовине, 1467. године, пописана је и нахија Хомољ са 28 насеља. Ова нахија је формирана

на простору некадашње српске средњовековне жупе Омољ. (Андрејић, 2013а, стр. 87–99; Андрејић, 2016б, стр. 131–133)

Према турском попису Браничева у Хомољу постоје свештеници у следећим селима:

У селу **Изварица** Али-бегу припадају две кује земљорадника. (Stojaković, 1987, стр. 48) У попису се појављује и село **Извар**, (Исто, стр. 275–276) за које се сматра да је реч о Изварици, у коме живе и 5 војнука и 10 њихових јамака. (Исто, стр. 275–277) Према попису из 1476. има 12 кућа војника. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 116) Три војнука и њихова браћа, јамаци, *синови су попова* што би значило да постоје у Изварици и Извару бар 2, ако не, и 3. попа и да је у њој или у суседном месту била црква или, чак, по једна црква. Војнук Марко и његова браћа Никола и Матеј су синови једног попа, војнук Репеха /?/ и његова браћа, Јован и Владислав, синови су другог, а Ратко и његова браћа, Драгош и Радоје, синови трећег попа. Изварица се налази у суседству села Госпођинца и цркве у Тргу — Тршке тако да се може претпоставити да поп ове цркве живи у Изварици или да он живи у Госпођинцу а његови синови у Изварици. Пре ће бити ово друго.

Село **Јошаница** са 7 кућа је земљорадничко. Осма кућа је неименованог *попа* што говори о постојању цркве у селу. (Stojaković, 1987, стр. 53) Већ 1476. село има 19. кућа раје. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 118)

Тимару Коџа Илијаса, посадника тврђаве Ресава, у Омољу припада село **Лабљан**, мезра Кривине и село Рибар. Лабљан има 20 земљорадничких кућа са једним млином. У селу је пописан Ђура, *син попа* што упућује на постојање цркве. (Stojaković, 1987, стр. 224–225)

Најзначајнији сачувани средњовековни споменик у Хомољу је црква Богородице /касније Св. Николе/, у Тргу код Жагубице. Црква је била посвећена Рођењу Богородице — Малој Госпођи. (Петковић, 1950, стр. 331–332) Према сачуваним ктиторским и другим уклесаним натписима на деловима камене фасаде види се на основу натписа извесног Јована да црква постоји 1382–1383. године; да је обнављана од стране протопопа Кузме и госпође Оливере у време деспота Ђурђа, 1429–1430. године и да је у њој сахрањен Јован од стране Дабижива, 1442–1443. године. (Андрејић, 2013в, стр. 215–220; Андрејић, 2014б, стр. 119–122)

Код Жагубице, на десној обали речице Бистрице, на потесу Зидине налазила се црква у народу позната као **Дамила**. Посвета и ктитор нису познати, црква је тролисне основе са куполом, без припрате. Датира се у прву половину XV века. (Ристић, 1996, стр. 215)

Дакле, у првој половини XV века у жупи Омољ постоје 36 насеља са једним тргом са панађуром и 6 цркава. Протопоп трга Госпођинци, при Богородичиној цркви и жупе Омољ је Кузма.

Жупа Вителница

Ова мања жупа налазила се у сливу истоимене реке, десне притоке Млаве. По свему судећи да је река Вителница са својом долином припадала у раном периоду жупи Млава а да је издвојена у посебну жупу од почетка XIV века. Турци су ову жупу припојили нахији Ждрело. (Андрејић, 2012а, стр. 117–120; Андрејић, 2016б, стр. 128–129)

У месту **Вителници** /данас Витовница/ је саграђена /пре 1389./ триконхална црква од стране непознатог ктитора посвећена Успењу Богородице /данас Св. Тројице/. Постоји претпоставка да је црква била придворица оближњег истоименог феудалног утврђења. (Ристић, 1996, стр. 212) У северни зид припрате уграђен је камен са словенским и јерменским натписом исте садржине из 1218. године. (Ризнић, 1888, стр. 8–14) Садржај натписа говори да је Ладо, син Бабугов, подигао храм апостола Јакова и Петра. (Динић, 1978, стр. 106–107) У Турском попису из 1467. године село Вителница је у нахији Ждрело, а потом се помиње као мезра која се обрађује извана. (Stojaković, 1987, стр. 93, 204) Манастир под именом Витовница први пут се помиње 1537. године. (Бошковић, 1950, стр. 186)

Овај натпис је пренет из цркве у **Орешковици** која је позната као Јерменска. Једно народно предање оснивање манастира Витовнице доводи у везу са краљем Милутином (Кнежевић, 1997, стр. 47–50), а друго да је цркву саградио Вук Бранковић, зет кнеза Лазара (Каниц, 1985, стр. 222). Међутим, цркву у жупи Витовница и истоименом месту саградио је Вук Бранковић Растислалић. У близини села Куле налази се манастир Брадача посвећен Благовештењу који се, такође, доводи у везу са Вуком Бранковићем али и са Павлом Радичем (Обрадовић, 2003, стр. 229–230). У турском попису, 1467. године, помиње се манастир Раван крај трга и насеља Кула. (Stojaković, 1987, стр. 116–117)

У Попису Браничева, 1467. године, село **Калиште**, које се налази у близини ушћа Витовнице у Млаву, има 53 куће и *попа Чудора*. Чудоров брат је Остоја а његов братић — синовац је Оливер. (Stojaković, 1987, стр. 125)

Село **Кула** има 41 кућу и *попа Радоту*. Крај овог села је манастир Раван. (Исто, стр. 116–117)

У жупи Вителници су постојали манастири Раван — Брадача, Успења Богородице и Јерменски у Орешковици. Мирске цркве су постојале само у Калишту и Кули.

Жупа Млава — Нахија Ждрело

Нема помена у средњовековним изворима о постојању ове жупе. Може се претпоставити да је она постојала ако се има у виду да су Турци после заузимања српске деспотовине формирали нахију Ждрело, 1467. године.

(Stojaković, 1987, стр. 9–10) По свему судећи, ова нахија је формирана на простору средњовековне жупе Млаве. Андрејић, 2012а, стр. 120–122; Андрејић, 2016б, стр. 129–130) Нахија је добила име према територији у власти тврђаве Ждрело, у првој половини XV века, у средњем току Млаве. (Томовић, 2008, стр. 10–11.) Власти градова су формиране тако што су жупе на чијој територији су се налазили стављене под управу њиховог војводе. Постојање власти Ждрело јасно упућује на постојање истоимене жупе.

О цркви Ваведења Богородице и манастиру Горњаку сведоче оснивачке повеље кнеза Лазара, 1379–1380. године. Манастир је саградио кнез Лазар за монахе исихасте које је предводио старац Григорије Синаит. Кнез Лазар је Горњаку приложио села у Браничеву: Бистрицу, Орјаховицу, Новац, Ставница, Коварне, Хлахоле, Вошановац, Костолац, Бискупије, Поповац, Трстеник, Волују, Крушевицу, Осаоницу, Доње Адујево, Кисиљево, оба Маролјавца, Залчик, Малковац и Орјахов Кључ. Ову повељу је потврдио патријарх Спиридон. (Новаковић, 1912, стр. 771–774) Кнез Лазар је подредио Раваници село Поповци /данас Велики Поповац/ са црквом Комјаг Св. Никола, (Шкриванић, 1970, стр. 243) и главни жупски трг Шетоње, 1379. године. (Младеновић, 2003, стр. 23–48) Међутим, у попису 1467. године Шетоње се помиње само као село у коме је манастир Духовник /Духови — Св. Тројица/ при чему постоје три особе које су поповски синови. (Stojaković, 1987, стр. 88)

Град Ждрело се помиње од краја XIII века када је био седиште власти Дрмана и Куделина, куманске властеле која је владала Браничевом „у држави земље браничевске у месту званом Ждрелу". По свему судећи, у првој половини XIV века, градом и жупом управљао је властелин Илија чији је гроб откривен у Малој цркви у Ждрелу. Затим је, крајем XIV века, власт над Ждрелом и жупом држао велики војвода Угљеша Десисалић, који је умро 1394. године као монах Сава, а потом сахрањен у истој цркви. Угљеша је изгледа одбранио Ждрело од угарског краља који је 1392. године продро до њега, али није успео да га заузме. И у првој половини XV века Ждрелом владају Десисалићи и Кувети. У Малој цркви су сахрањени Стефан Кувет, син Вука Кувета, великог челника деспота Стефана /помиње се већ 1402./ и синови великог војводе Угљеше Десисалића, Вук Угљешић /умро 1438./ и Стефан Угљешић /умро 1452/. (Мадас, Гајић, 1983, стр. 221–242) У Малој цркви у Ждрелу је сахрањена и Теодора, супруга Илије Десисалића, која је била из рода Кувета. (Мадас, 1996, стр. 151–157)[6]

Деспот Ђурђе је морао да преда Ждрело Турцима, 1438. године, поново је враћено 1444. а коначно је пало у турске руке и разорено, 1458. године,

[6] Један од Кувета би могао бити и Богое, чије је презиме несигурно читано као Кувер, (Чанак-Медић М. 2006: 178–179.) који је осликао спољну припрату цркву Мале Госпође — Св. Николе у Тргу — Госпођинци код Жагубице у жупи Омоље, 1429–1430. године.

јер се не помиње у потоњим турским пописима. (Миљковић, Крстић, 2007, стр. 82–83)

У оквиру система више утврђења распоређених на обе обале Млаве у Горњачкој клисури налазио се и значајно црквено средиште Браничева. У манастиру познатом по имену Митрополија, крајем XIV века, сматра се да је било пренето седиште Браничевске митрополије и да је овде било све до 1437–1438. године. (Динић, 1978, стр. 103) Да је на простору Петровца на Млави, који се некада звао Свине — Свиње, постојала велика /манастирска ?/ црква значајан доказ је и фрагмент велике и репрезентативне камене розете моравског стила. (Андрејић, 1989, стр. 58, 154)[7] Село Свиње је, 1467. године, пописано са 8 кућа у поседу Хамзе али није регистровано постојање попова. (Stojaković, 1987, стр. 112) Манастир код села Свиње је у време пописа 1467. године био разорен јер се наводи као празан а припада тимару поповог сина Дамјана.

У нахији Ждрело, 1467. године, пређашњој жупи Млава, постоје следећа села у којима се помињу свештеници а то значи да су засигурно постојале и мирске цркве:

Тополница са 109 кућа има *попа Миладина* и крај ње **манастир Златарић**. (Исто, стр. 102–103)

Данас непознато село **Бајић** са 64 куће има *попа Марка* а налази се у близини **манастира Захова**. (Исто, стр. 109–110)

У селу **Врбница**, које има 31 кућу, не помиње се јасно свештеник али су пописани Радохна, *брат попа* и Ђурђе, *син попа*. (Исто, стр. 167)

Село **Рашаница** са 36 кућа не помиње изричито попа, али се појављују Мијославм *брат попа* /Јована ?/. (Исто, стр. 122)

Дубока је село са 13 кућа а помиње се Ђура, *син неименованої попа*. (Исто, стр. 123)

У селу **Каменову** има 30 кућа а пописан је *пой Тодор* и његов син Добривоје. (Исто, стр. 96)

Чатреше — данашње село Четереже — има 18 кућа и *Владислава попа* са сином Марком. (Исто, стр. 55)

Јашиковица је /непознато/ село са 20 кућа у коме је пописан Рад, *син попа* /Цветка?/. (Исто, стр. 91)

Село **Војшановац** са 23 куће има *попа Јована*. (Исто, стр. 229)

Данас непознато село **Кривац** имало је 32 куће и *попа Радохну*. (Исто, стр. 90)

---

[7] У ОШ „Б. Булић“ регистровали смо овај фрагмент пронађен у Петровцу, потесу Свиње. У школу га је донео Никола Крстић. Лучни фрагмент (79/68/ x 29 x 26 см) је са једне стране украшен рељефним преплетом карактеристичним за моравски архитектонски тип. Претпостављени пречник розете је 350 цм.

Шетоње има 17 кућа а у њему су пописани и Јован и Радош, *синови попа* /Живка ?/. Уз ово село се налази манастир Духовник. (Исто, стр. 88)

Новац има 19 кућа а пописан је Радовац, *син попа*. (Исто, стр. 92)

Горња Бресница је са 17 кућа и *попом Јованом*. (Исто, стр. 234)

Крај непознатог села **Полимерова**, са 21 кућом, пописан је манастир Св. Јован. (Исто, стр. 170)

У данас непознатом селу **Бучине**, које има 26 кућа, пописан је *калуђер Јован*, његов син Радован и Радич попов зет. (Исто, стр. 54).

Главешница је данас непознато село. Имало је 17 кућа и *попа Николу*. (Исто, стр. 227)

Непознато село **Пихаљево** са 7 кућа има Михаила, *сина попа* /Оливера Богишића ?/ и Николу, сина калуђера. (Исто, стр. 227)

Село **Парложица**, данас потес села Табановца, има 22 куће и *синове калуђера*: Брату и Николу. (Исто, стр. 227)

У нахији Ждрело су пописани манастири: Св. Никола /у Орешковици ?/, Равање /Ђеринац/, Духовник /Шетоње/, Св. Јован /Полимерово/, Златенац /Тополница/, Захова и Св. Степан. (Исто, стр. 93) Нахија Ждрело — жупа Млава је имала 17 црквa. Сви ови манастиири и цркве су постојали и пре 1467. године.

Жупа — Нахија Ресава

У жупи Ресава, у селу **Жидиљу**, источно од Ресавице, постојала је црква Св. Пантелејмона која се помиње у Повељи кнеза Лазара манастиру Раваници: „сел Жидилиа и црква стаго Пантелеимона". (Шкриванић, 1970, стр. 239)

Деспот Стефан је саградио утврђени град Ресаву са манастирском црквом Св. Тројице, 1407–1419. године, као задужбину где ће бити сахрањен, 1427. године. (Филозоф, 1989, стр. 103–104; Андрејић, 2016а, стр. 166)

Цркву Св. Стефана у Копорину код Велике Плане градио је и дао да се ослика, 1410–1412. године, (Андрејић, 2008, стр. 109–110) локални властелин који је припадао војном слоју деспота Стефана. Овај властелин се да повезати са градом Некудимом (Радујко, 2006, стр. 43, 54) чији први помен се бележи 1389. године, а то значи да је већ постојао и у време кнеза Лазара. (Крстић, 2007, стр. 100) Метох ове скромне гробне цркве био је мали и у његов околини. Имајући у виду снажно повезивање Копорина са деспотом Стефаном може се претпоставити да је она била метох манастира Ресаве.

У Ресави, у Радешину — Радошину, војвода Радослав /Михаљевић/ је саградио цркву и успоставио манастир, 1404–1427. године. Војвода Радослав се помиње у изворима од 1418. до 4. јануара 1436. године, када је умро. (Стојановић, 1984, стр. 77; Пуцић, 1862, XXVII; Динић, 1955, стр. 103–104;

Стојановић, 2006, стр. 11–21; Живојиновић, 1968, стр. 252–253; Новаковић, 1875, стр. 21; Стојановић, 1927, стр. 230)

На простору средњовековне жупе Ресаве Турци су формирали истоимену нахију која је имала 42 села. (Андрејић, 2013б, стр 121–127) Према попису Браничева из 1467. године у нахији Ресави постоје села која имају свештенике пореске обвезнике а то значи да та села имају своје цркве.

Суботица је пописана са 48 кућа, *попом Балтом*, његовим братом Бајином и сином Радованом. Уз Суботицу је и трг Качар. (Stojaković, 1987, стр. 43–44)

Село **Свилајнац** је са 30 кућа и *попом Николом*. (Исто, стр. 104)

Данас непознато село **Стрелар** имало је само 10 кућа али и *калуђера Рађина* са сином Радохном. (Исто, стр. 150)

Непознато је и село **Гумје** са 22 куће и *попом Кузмом*. (Исто, стр. 159)

Крај села **Црквеница** /данас Црквенац/ налази се манастир Св. Степан али се не помиње свештеник а ни монаси. (Исто, стр. 171)

Непознато село **Сиринци** има 22 куће и *попа Милка*. (Исто, стр. 178)

И **Закопа** је данас непознато село. Има 17 кућа и *попа Петра*. (Исто, стр. 183)

Орашје има 24 куће и свог *попа Милослава*. (Исто, стр. 216)

Храстић је данас непознато село које је имало 34 кућа и чак *два попа*: Радована и Јована. (Исто, стр. 217)

Село **Војска** са 32 куће има *попа Добривоја*. (Исто, стр. 219)

Крај села **Добрешева** /данашње Гложане ?/ са 22 куће налазе се **манастири Св. Никола** и **Ваведење Пречисте**.

Витежево је врло мало село са само 5 кућа али има Петра, *сина попа* / Добривоја ?/. (Исто, стр. стр. 236)

Милива са 18 кућа има Радослава и Милинка, *попове синове*. (Исто, стр. 239)

Поп Милован је предао Турцима тврђаву **Ресаву** и са сином Долешом је постао муселим — поседник тимара. И свештеник Никон даје два члана посаде за службу у тврђави Ресава. (Исто, стр. 250) Милован и Никон су свештеници цркве Св. Тројице манастира Ресаве.

Манастирске цркве су Св. Тројица у Ресави, Идин /Медвеђа?/, Св. Стефан /Црквенац/, Свети Никола и Ваведења Пресвете Богородице /Гложане/. Поп Добривој опслужује манастир Идин а поп Никон Св. Тројицу. Постојале су и цркве у: Свилајнцу, Стрелару, Врбовцу, Војски, Сиринцу, Закопи, Храстићу, Миливи, Мирисави, Орашју и Витежеву. Ових једанест мирских цркава је постојало и пре 1459. године.

За данашњи манастир Томић у селу Војска сматра се да је то некадашњи манастир Идин који се помиње у турским пописима 1467. и 1476. године (Кнежевић, 2004, стр. 90–91) а датује се у крај XIV и почетак XV века. (Ристић, 1996, стр. 232) Међутим, манастир Идин треба тражити негде око Медвеђе, некадашњег античког Идима, који није много удаљен од Војника — Деспотовца коме по попису припада. Село Црквеница са манастиром Св. Стефан је данашњи Црквенац код Свилајнца. У Манастирском потоку села Црквенац су били остаци цркве и манастира који је по предању саградио деспот Ђурђе Бранковић. (Мијатовић, 1930, стр. 238) Село Добрешево са манастирима Св. Николе и Пречисте Ваведења је данашње Гложане. Према попису из 1476. године у манастиру Св. Николе су три калуђера.

У Турским пописима XV и XVI века помињу се и следећи манастири у Ресави: Св. Арханђео, Грнчар, Бојача, Боринци код тврђаве Ресава, Св. Варнава код села Палчин, село Велика са манастиром, Главица код тврђаве Ресава, Дијаковац код Истаковца и Миливе, Св. Ђорђе, неименовани манастир код села Мрчовца и Модреница код Ресаве. (Зиројевић, 1984, стр. 42, 66, 76, 83–84, 91, 100, 135) Међутим, нема помена цркве Св. Пантелејмона у Жидиљу, која је припадала раваничком метоху, а то би значило да је запустела.[8]

У Витежеву се не помиње црква већ Петар, син попа (Stojaković, 1987, стр. 236) што би значило да је овде постојала или постоји црква. Врло важан доказ о постојању цркве и у селу Витежево, које се изгледа звало Витезово, представља запис попа Ђорђа из Сланкамена, 1497–1501. године. (Стојановић, 1982, стр. 120–121)

Жупа — Нахија Раваница

У невеликој жупи Раваници (Андрејић, 2016б, стр. 140) кнез Лазар је саградио своју меморијалну цркву Вазнесења са утврђеним манастиром Раваницом, 1376–1381. године. Својом повељом је основао манастирски метох који чине бројна села, тргови и бродови. (Новаковић 1912, стр. 769–770. После смрти на Косову Пољу, кнез Лазар је у својој цркви и сахрањен, 1392. године.

Према попису из 1467. године у нахији Раваници постоје само 11 села и три свештеника.

Мало село **Јагодић** је данас непознато. Имало је само 5 кућа, али и *попа Јакова*. (Stojaković, 1987, стр. 94)

Село **Доња Субска** има 16 кућа и као пореског обвезника Вука, *сина калуђера*. (Исто, стр. 167)

Доња Сена је са 38 кућа и *попом Јованом*. (Исто, стр. 175)

[8] Остаци од жидиљске цркве Св. Пантелејмона и Џидовског гробља били су у Селишту, испод Влашке Мале. И данас је сеоска слава Св. Пантелејмон. (Мијатовић, 1930, 209.)

Занимљиво је да нахијско и раније жупско средиште **Равно** има 33 куће али нема свештеника, (Исто, стр. 42) а то значи ни служећу цркву.

У средњовековној жупи Раваници су и пре 1459. године постојали манастир Раваница и три мирске цркве.

Прилог

ЕПАРХИЈА БРАНИЧЕВО
У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XV ВЕКА
Дунав
Браничево
Костадин
Велика Морава
Тополовник
Пек
Голубац
Млава
Лучица
Кула
Старци
Вителница
Ждрело
Омољ
Млава
Трг
Ресава
Суботица
Ресава
Орашје
Раваница
Раваница
БРАНИЧЕВО
ПЕК
ЗВИЗД
МЛАВА
ОМОЉ
РЕСАВА
РАВАНИЦА
КУЧЕВО
Црква
Манастир
Тврђава
Трг
Граница
ЖУПА

Литература

Андрејић, Ж. (1989). *Средње Поморавље (Археолошко рекоiносцирање)*. Рача.

Андрејић, Ж. (2008). Развојни лук истраживања порекла сликара, стила и медаљона „дугине мреже" манастира Манасије. У *Деспот Стефан и његова Манасија* (стр. 117–159). Деспотовац.

Андрејић, Ж. (2012а). Српске средњовековне жупе у сливу Млаве. У *Митолошки зборник*, 26 (стр. 101–132). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Андрејић, Ж. (2012б). Браничевска висока властела Растислалић, њихово порекло и родбинске везе са српским владарским кућама. У *Митолошки зборник*, 26 (стр. 199–230). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Андрејић, Ж. (2013а). Српска средњовековна жупа, град и нахија Хомољ. У *Митолошки зборник*, 30 (стр. 67–114). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Андрејић, Ж. (2013б). Српска средњовековна жупа Ресава у земљи Браничево. У *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности*, IV (стр. 109–140). Деспотовац.

Андрејић, Ж. (2013в). Урезани натписи и угребани записи на каменим фасадама Богородичине цркве у Тргу код Жагубице. У *Митолошки зборник*, 30 (стр. 211–238). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Андрејић, Ж. (2014а). Српске средњовековне жупе Пек и Звизд и истоимене турске нахије. У *Митолошки зборник*, 32 (стр. 89–122). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Андрејић, Ж. (2014б). Урезани натписи и угребани записи на каменим фасадама Богородичине цркве у Тргу код Жагубице. *Саборност*, VIII, 117–128.

Андрејић, Ж. (2015). Средњовековна земља Браничево и жупа Браничево. *Мајдан*, 2, 121–126.

Андрејић, Ж. (2016а). Златна — рајска врата у хришћанским храмовима. *Саборност*, X, 159–174.

Андрејић, Ж. (2016б). *Средњовековна кнежевина Морава — земље и жупе VIII-XII век*. Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Бошковић, Ђ. (1950). Средњовековни споменици североисточне Србије. *Старинар*, I, 185–202.

Бубало, Ђ. (пр.) (2010). *Душанов законик*. Београд: ЗУНС.

Ветнић, С. (2002). Цркве и манастири у поречјима Црнице са Грзом, Раваници и Ресави. У *Митолошки зборник*, 6 (стр. 205–252). Рача: Центар за митолошке студије Србије.

Динић, М. (1953). Растислалићи. *Зборник радова Византолошког института*, II, 141–144.

Динић, М. (1955). *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни* I. Београд.

Динић, М. (1978). *Српске земље у средњем веку*. Београд.

Живојиновић, М. (1968). Аделфати у Византији и средњовековној Србији. *Зборник радова Византолошког института*, XI, 241–270.

Зиројевић, О. (1984). *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*. Београд: Историјски институт.

Јањић, Д. (2020). *Унутрашња организација Православне цркве*. Лепосавић: Институт за српску културу Приштина.

Јиречек, К. (1978). *Историја Срба*, II. Београд.

Каниц, Ф. (1985). *Србија — земља и становништво*. Београд.

Кнежевић, Б. (1997). Плоча са двојезичним натписом из 1218. године у Витовници. *Саопштења*, XXIX, 47–50.

Кнежевић, Б. (2004). Манастири и цркве у Ресави. У *Ресава (Горња и Доња) у историји, науци, књижевности и уметности* (стр. 71–94). Деспотовац.

Крстић, А. (2007). Град Некудим и Некудимска власт. *Историјски часопис*, LV, 99–111.

Мадас, Д., Гајић, А. (1983). Надгробне плоче и гробови ктитора цркве Богородице Пречисте у комплексу Ждрела у Горњачкој клисури. *Саопштења*, XV, 221–242.

Мадас, Д. (1996). Средњовековно Ждрело — Десисалићи и Кувети. *Viminacium*, 10, 151–158.

Милаш, Н. (2004). *Правила православне цркве с тумачењима*. 1–2. Београд–Шибеник: Истина.

Миљковић, Е., Крстић, А. (2007). *Браничево у XV веку*. Пожаревац.

Митошевић, Д. (1991). Манастир Брадача. *Viminacium*, 6, 105–110.

Младеновић, А. (2003). *Повеље кнеза Лазара*. Београд.

Новаковић, С. (1875). Српски поменици XV–XVIII века. *Гласник*, XLII, 1–152.

Новаковић, С. (1908). Охридска архиепископија у почетку XI века. *Глас САН*, 76, 1–62.

Новаковић, С. (1912). *Законски споменици*. Београд.

Обрадовић, Р. (2003). *Цркве и манастири Хомоља, Млаве и Стига*. Петровац на Млави.

Петковић, В. (1950). Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа. Београд.

Поповић, М., Иванишевић, В. (1988). Град Браничево у средњем веку. У *Старинар*, XXXIX, 125–177.

Пуцић, М. (1862). *Споменици српски*, I. Београд.

Радујко, М. (2006). *Копорин*. Београд.

Ристић, В. (1996). *Моравска архитектура*. Крушевац.

Stojaković, M. (1987). *Braničevski tefter*. Beograd.

Стојановић, Љ. (1927). *Стари српски родослови и летописи*. Београд.

Стојановић, Љ. (1982). *Стари српски записи и натписи*, књ. 1. Београд.

Стојановић, Љ. (1984). *Стари српски записи и натписи*, књ. 3. Београд.

Стојановић, Љ. (2006). *Старе српске повеље и писма*, I/2. Београд.

Томовић, Г. (2008). Ресавска метохија и нахија Ресава. У *Деспот Стефан и његова Манасија* (стр. 7–20). Деспотовац.

Трифуноски, Ј. (1955). *Скопско Поље*. Београд.

Fejer, G. (1844). *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad*. Budae.

Филозоф, К. (1989). *Житије деспота Стефана Лазаревића*. Београд.

Цуњак, М., Вукашиновић, С. (1995). *Српски православни манастир Брадача*. Пожаревац — Мало Црниће.

Чанак-Медић, М. (2006). *Архитектура друге половине XIII века*, 1. Београд.

Шкриванић, Г. (1970). Раваничко властелинство. *Историјски часопис*, XVI–XVII, 235–253.

Шкриванић, Г. (1973). Властелинство великог челника Радича Поступовића. *Историјски часопис*, XX, 125–137.

Шкриванић, Г. (1974). *Monumenta cartographica Jugoslaviae*, I (Античке карте). Београд.

Živojin Andrejić
Centre for the Mythological Studies of Serbia, Rača

Medieval churches and monasteries of the Branicevo episcopacy in the first half of the 15th century

Based on Serbian medieval sources and early Turkish cadastral censuses, the paper reconstructs the scope of the Serbian medieval episcopate Branicevo and its schematism in the first half of the 15th century: the number of monasteries, parishes and churches.

Key words: Medieval Serbia, Branicevo episcopacy, land Branicevo, Serbian despotate, districts, parishes, monasteries, churches.

Датум пријема чланка: 22. 06. 2020.
Датум прихватања чланка за објављивање: 25. 05. 2021.